

OIKEUSTIETEEN NÄKEMYS VALTIOSTA

Juha Tolonen

Merikoski määrittelee valtion ihmisyhdyksennä, joka määrättyllä alueella käyttää omintakeista ja pysyvää valtaa. Omintakeisella vallalla taas tarkoitetaan hänen mukaansa sitä, että valtio itse omaperäistä valtaa käyttäen määrää, miten olot ja asiat sen alueella on järjestettävä ja tarpeen vaatiessa pakolla toteuttaa nämä määräyksensä.¹ Tässä määritelmässä onkin jo nähtävissä valtiota koskeva keskeinen ongelma. Tämä on kysymys siitä, mikä suhde on olemassa valtion omintakeisen vallan (suvereniteetin) ja tämän vallan kohteina olevien yhteiskunnan asioiden ja olojen eli siis viime kädessä valtion alueella olemassaolevan yhteiskunnan välillä. Tätä kysymystä aion seuraavassa esityksessä tarkastella lähemmin.

Kysymys koskee tällöin nimenomaan valtion vallan eli poliittisen vallan luonnetta. *Klassinen* näkemys, joka ilmeni esim. useimmista ns. yhteiskuntasopimusta koskevista teorioista,² oli se, että yhteiskunta on valtioon ja nimenomaan valtion valtaan nähden primaari. Yhteiskunnalla näissä teorioissa oli tietty luonnollinen perusteensa, jota valtion vallankäytöllä ei voitu muuttaa toiseksi. Valtion tehtävänä ei tämän näkemyksen mukaan ollut vapaasti valita ja määrätä yhteiselämän muotoja (siis yleisesti asioita ja oloja alueellaan). Niitä ei voitu vapaasti valita, koska yhteiselämää ihmisten välillä ei kyseisen katsomuksen mukaan voitu rakentaa mille periaatteille tahansa. Yhteiselämä voitiin kestävästi rakentaa vain kyseisen luonnollisen perusteen varaan. Poliittisen vallan tehtävänä ei tästä näkökulmasta ollut tehdä yhteiskuntaa todella järjestäytyneeksi yhteiskunnaksi, vaan toteuttaa selkeästi yhteiskuntaan jo kätkeytyvä välttämätön järjestys. Yhteiskunta, joka on selkeästi rakennettu välttämättömien lähtökohtiensa varaan, on myös hyvin oleellisella tavalla järjestellinen yhteiskunta. Tässä mielessä voidaan sanoa, että mainitun klassisen näkemyksen mukaan valtion vallan tehtävänä oli toteuttaa järjestellinen yhteiskunta.

Jos nykyistä länsimaista oikeustieteellistä ajattelua haluaisi karakterisoida hyvin lyhyesti, voitaisiin ehkä sanoa, että sille ominaisin piirre on pyrkimys kiistää niin pitkälle kuin mahdollista yllä kuvattu klassinen ajattelutapa. Yhteiskunnallinen järjestys, joka on oleellisesti samaistettavissa oikeusjärjestykseen, nähdään nykyään niin sanottuna positiivisena asiana. Tällä tarkoitetaan sitä, että yhteiskunnallinen järjestys(oikeus) ei rakennu lainkaan tai ei juuri lainkaan välttämättömille lähtökohdille. Vallitseva yhteiskunnallinen järjestys(oikeus) on tässä mielessä täysin sovinnainen. Nimenomaan oikeusjärjestykseen sovellettuna tämä merkitsee sitä, että kaikki oikeudelliset normit ovat vain säädännäisiä normeja. Tämän mukaan oikeusnormin asema oikeusnormina on täysin riippumaton sen sisällöstä. Oikeusnormin sisältö voi-

daan haluttaessa säätää millaiseksi tahansa. Tätä näkemystä kutsutaan lakipositivismiksi. Tämä ajattelutapa on nykyisessä juridiikassa täysin valitseva. Juridiikka ei kuitenkaan ole mikään muusta yhteiskunnasta erillinen saareke, vaan se täsmennetyssä muodossa vain heijastaa yleistä vallitsevaa ajattelutapaa yhteiskunnassa.

Jos tämän lakipositivistisen ajattelutavan puitteissa ryhdymme uudelleen tarkastelemaan valtion ja yhteiskunnan välistä suhdetta, voimme todeta, että klassinen näkemys muuttuu vastakohtakseen. Jos oikeuden sisällöllinen puoli³ on yllä kuvatulla tavalla puhtaasti säädännäinen, merkitsee tämä käytännössä sitä, että yhteiskunta oleellisilta osiltaan on oikeusnormein muutettavissa millaiseksi tahansa. Säädännäinen oikeus toisaalta edellyttää välttämättä valtiota, jonka puitteissa oikeusnormien säätäminen voi tapahtua, ja jonka pakkokoneiston avulla kyseiset normit ovat tehokkaasti täytäntöön pantavissa. Valtio on tässä mielessä primaari, yhteiskunta siitä seuraava ilmiö.⁴

Mitä tämä ajattelutapa sitten merkitsee? Käsitykseni mukaan tämä näkemys pitää sisällään erään käsityksen ihmisistä ja ihmisten välisistä suhteista. Tätä näkemystä haluaisin seuraavassa valaista hieman perusteellisemmin.

Jos ihmisten välisillä suhteilla ei ole luonnollista ja välttämätöntä perustaa, on ihmisten välisten suhteiden, siis viime kädessä koko yhteiskunnan muotoilu puhtaasti niin sanottu »aidon valinnan» tilanne, jossa periaatteessa yhtään ratkaisuvaihtoehtoa ei objektiivisilla perusteilla voida asettaa toisen edelle. Mitään voimassa olevaa yhteiskunnallista järjestystä (oikeusjärjestystä) ei tällöin syvällisemmin voida perustella asia- tai järkisyin. Tästä seuraa, ettei yhteiskunnallista järjestystä voida periaatteessa koskaan noudattaa asiallisen vakaumuksen perusteella. Perusteltua asiallista vakaumusta jonkun yhteiskuntajärjestyksen (oikeusjärjestyksen) hyvyydestä (tai huonoudesta) ei lakipositivistisen ajattelutavan mukaan voi näet olla olemassa. Jokainen vakaumus tällaisista asioista on näin ollen näennäinen. Yhteiskunnallinen järjestys voi tämän vuoksi olla voimassa vain pakon nojalla. Tämä pakko puolestaan voi olla kahdenlainen, fyysinen tai psyykinen. Jälkimmäisellä pakon lajilla voidaan ymmärtää kaikkia niitä ideologioita, jotka pyrkivät ihmisille tarjoamaan yllä mainittuja näennäisiä vakaumuksia. Ihminen, joka on tästä psyykkisestä pakosta vapaa, sen sijaan tietää, että mitään yhteiskuntajärjestystä (oikeusjärjestystä) ei voida kunnioittaa asiallisin perustein. Tässä mielessä lakipositivistinen näkemys johtaa ajatukseen, jonka mukaan yhteiskunnallinen järjestys ja järjestäytynyt yhteiskunta on mahdollinen vain pakon avulla. Jos tämä pakko (sekä fyysinen että psyykinen) poistetaan, ja ihmiset saisivat todella käyttäytyä vapaasti »todellisen luonteensa» mukaan, yhteiskunta muuttusi anarkiaksi.

Edellä olemme tarkastelleet teorioita yhteiskuntasopimuksista. Tällöin esitettiin, että nämä teoriat perustuvat käsitykselle, jonka mukaan järjestäytyneellä sosiaalisella kanssakäymisellä on luonnollinen perusteensa. Tätä luonnontaisoikeudelliseksi nimitettyä näkemystä edustivatkin useimmat mainittujen

teorioiden esittäjistä, mm. *Grotius* ja *Rousseau*.⁵ Mutta tämän ohella on ollut olemassa täysin vastakkainen näkemys yhteiskunnasta, jota myös on perusteltu yhteiskuntasopimuksella. Tämän vastakkaisen näkemyksen huomattavin edustaja on *Hobbes*.⁶ Hänen näkemyksensä mukaan ihmisen todellinen luonto on juuri ylläkuvatulla tavalla yhteiskunnan vastainen, anarkistinen. Hänen mukaansa yhteiskuntasopimuksen oleellinen tavoite on tämän ihmisten todellisen luonteen nujertaminen siirtämällä sopimuksen perusteella kaikki valta peruuttamattomasti yhdelle monarkille. Monopolisoituaan vallan ihmisiltä hän voi pakottaa ihmiset järjestäytyneeseen yhteiselämään. *Hobbesin* näkemyksen mukaan yhteiskunnalla on siis pääasiassa negatiivinen tehtävä. Sen tulee pakon avulla torjua ihmisten todellinen luonne ja aikaansaada tällä tavalla järjestystä ihmisten välisiin suhteisiin. Asia voidaan ilmaista myös sanomalla, että yhteiskunnan tehtävänä on pelastaa ihmiset omalta pahuudeltaan. Lakipositivistinen ajattelutapa käsittääkseni yllä esitetyn mukaan vastaa melko täydellisesti juuri tätä hobbesilaista näkemystä. Ei tarvitsekaan olla kovin terävänäköinen tutkiessaan lakipositivistisen ajattelutavan huomattavimman edustajan *Hans Kelsenin* tuotantoa siltä osin kun se koskee oikeuden ja politiikan välistä suhdetta, jotta havaitsee, kuinka tällainen negatiivinen näkemys yhteiskunnasta hallitsee hänen ajatteluaan.⁷ Tämä havainto voidaan yleistää koskemaan valtaosaa tämän hetken länsimaisesta yhteiskunnallisesta ajattelusta. Sille on ominaista se, että keskeiseksi tavoitteeksi asetetaan ihmisten vapauden säilyttäminen toisten ihmisten käyttämää valtaa vastaan. Tämähän on oleellinen tavoite ns. oikeusvaltioideologiassa, erilaisilla vallanjako-opeilla jne. Tätä näkemystä pidetäänkin länsimailla nykyään usein ainoana »realistisena». Tämä pätee nimenomaan poliittiseen oikeistoon nähden.

Yllä kuvattu lakipositivistinen ajattelutapa pitää siis sisällään näkemyksen, jonka mukaan yhteiskunta on olemassa vain valtion ja sen pakkokoneiston kautta. Valtion tehtävänä on pitää yllä järjestystä pakon avulla, koska se on ainoa mahdollisuus. Pakko taas merkitsee ihmisten vapauden rajoittamista. Toisaalta länsimaiset yhteiskunnat ilmoittavat olevansa vapaita ja demokraattisia yhteiskuntia. Kuinka demokratia ja vapaus on sitten sovitettavissa yhteen kuvaamani lakipositivistisen näkemyksen kanssa?

Demokraattinen yhteiskunta käsitteen tavanomaisessa länsimaisessa merkityksessä voitaneen määritellä yhteiskunnaksi, jossa jokainen kansalainen voi yhtäläisin perustein vapaasti vaikuttaa valtion vallan käyttöön eli poliittiseen päätöksentekoprosessiin. Jotta valtio ja niin muodoin myös yhteiskunta ylipäätänsä voisi olla olemassa, on toisaalta edellytettävä, että valtion vallankäyttö on järjestelmällistä ja pysyvää. Millä ehdoilla nyt järjestys itse valtiollisessa käytössä, ts. poliittisessa päätöksentekoprosessissa, on mahdollista? Jos tähän kysymykseen vastataan lakipositivistisen näkemyksen puitteissa, on vastaus yllä esitetyn nojalla yksiselitteisen selvä: järjestystä poliittisessa päätöksentekoprosessissa on yhtä paljon kuin siinä on pakkoa. Kun toisaalta demo-

kratian käsitteeseen kuulunee mahdollisuus vapaasti päättää valtiovallan käytöstä, voidaan sanoa, että lakipositivistisen näkemyksen puitteissa poliittisessa päätöksentekoprosessissa on järjestystä sikäli ja vain sikäli, kun se on epädemokraattista päätöksenteossa käytetyn pakon vuoksi. Tämä pakko ei tietystikään tässä yhteydessä yleensä ole mitään karkeata fyysistä pakkoa, vaan psyykkistä. Tällainen psyykkisen pakon muoto on esim. perustuslaeille vaadittava kunnioitus. Lakipositivistisen ajattelutavan perusteella tällaisella kunnioituksella ei ole mitään asiallisia perusteita. Se on ns. aidon valinnan tulos, jolloin valinta voi yhtä hyvin perustein olla päinvastainenkin.

Edellä esitetyn perusteella voimme todeta, että lakipositivistinen näkemys yhteiskunnasta pitää sisällään tietyn demokratian vastaisen elementin. Tämä demokratian vastaisuus ei kuitenkaan ole sellaisenaan osa lakipositivistista ajattelua. Päinvastoin voidaan todeta, että lakipositivismin edustajat yleensä katsovat kannattavansa poliittista demokratiaa. Sen sijaan välillisesti tämä näkemys kyllä ruokkii aivan vastakkaista pyrkimystä. Tämän aiheuttaa sen yllä kuvattu negatiivinen näkemys yhteiskunnallisesta järjestyksestä ja valtiosta tämän järjestyksen perusteena.

Tämän negatiivisen yhteiskuntanäkemyksen mukaan yhteiskunnallisella järjestyksellä on nimenomaan vain puolustuksellinen tehtävä. Yhteiskunnallisen järjestyksen tulee turvata ihmisiä toisten ihmisten pahuudelta. Tämän tavoitteen näkökulmasta pakkojärjestys on kansalaisten kannalta yleensä aina edullisempi kuin olotila, jossa ihmiset saisivat vapaasti toteuttaa »todellista luontoaan». Tämä perusnäkemys heijastuu kuitenkin myös itse valtion vallan käyttöön demokraattisissa järjestelmissä. Koska valtion pakkovalta on itse yhteiskunnallisen järjestyksen perusta, ei sen käytöstä päättäminen enää voi olla viime kädessä niinkään järjestyksen alainen. Poliittisissa demokratioissa, joissa eri väestöryhmät voivat osallistua kyseisen vallan käyttöön, muodostuu poliittinen päätöksentekoprosessi ihmisten todellisen luonteen ilmaukseksi, siis kaikkien sodaksi kaikkia vastaan. Eri poliittisten ryhmien näkökulmasta (ja viime kädessä jokaisen kansalaisen näkökulmasta) tässä päätöksenteossa voidaan käyttäytyä vain yhdellä järkevällä tavalla: omia etuja ja vapauksia on pyrittävä mahdollisimman tehokkaasti suojelemaan, ja jos mahdollista, lisäämään. Kun kaikki poliittisen päätöksenteon osapuolet asennoituvat tällä, nykyään realistisena pidetyllä tavalla tähän prosessiin, on anarkkiaa muistuttava olotila tällä tasolla todellisuutta. Tällöin pitkäjännitteisiin tavoitteisiin pyrkivä järjestäytynyt päätöksenteko ei ole mahdollista muuten kuin käyttämällä häikäilemättä kaikkia mahdollisuuksia omia poliittisia tavoitteita vastustavien ryhmien nujertamiseksi. Tällä tavalla lakipositivistiseen ajattelutapaan oleellisesti kuuluva negatiivinen yhteiskuntanäkemys realisoi itse itsensä. Tässä mielessä voidaan myös sanoa, että poliittisen demokratian kieltäminen yllä mainitun negatiivisen yhteiskuntanäkemyksen mukaisesti kansalaisten omien vapauksien turvaajana, johtaa loogisella välttämättömyydellä

siihen, että demokratiasta tulee väline näiden vapauksien riistämiseksi. Demokratia muuttuu vastakohdakseen.

Olen edellä kuvannut oikeustieteessä nykyisin vallitsevan lakipositivistisen ajattelutavan näkemystä valtiosta suhteessa yhteiskuntaan. Tätä kuvasta olen laventanut yleisen yhteiskunnallisen ajattelun suuntaan, jotta tulisi ilmeiseksi se, kuinka lakipositivismi on vain vallitsevan yhteiskunnallisen ajattelun heijastusta oikeustieteessä. Tämän vallitsevan yhteiskunnallisen ajattelun hieman pintaa syvempi tarkastelu taas on käsitykseni mukaan nykyisessä poliittisessa tilanteessa erittäin tähdellistä. Se näet tekee ymmärrettäväksi, mistä nykyisessä poliittisessa tilanteessa, jota varsin perustellusti voidaan kutsua kriisiksi, länsimaissa on oikein kysymys. Tämä kriisi koostuu näkemystäni mukaan kolmesta osatekijästä, jotka ovat aktuaalisia kaikissa niin sanotuissa kehittyneissä länsimaissa. Nämä osatekijät ovat:

1. Länsimaisten yhteiskuntien poliittisten laitosten arvovalta (auktoriteetti) on jyrkästi vähentynyt suuren yleisön silmissä. Tämä kehitys on kohdistunut erityisesti eri maiden kansanedustuslaitoksia ja hallituksia vastaan.
2. Näissä valtioissa on myös viime aikoina todellisten vaikeuksien, nimenomaan inflatorisen talouskehityksen ja energiakriisin, edessä tullut ilmeiseksi poliittisten päätöksentekoelementtien tehottomuus ratkaista kyseisiä ongelmia kestäväällä tavalla. Tähän kuvaan kuuluu oleellisesti se, että varsinaisesta konstruktivisesta politiikasta keskeisesti vastuussa olevien elinten, siis nimenomaan hallitusten (ministeristöjen) asema on kaikissa länsimaissa heikentynyt oleellisesti. Niinpä esim. kaikki Länsi-Euroopan hallitukset ovat tällä hetkellä luokiteltavissa heikoiksi joko sen vuoksi, että niiden parlamentaarinen kannatus on kapea, tai sen vuoksi, että niiden kannatuspohja on sisäisesti rikkinäinen.
3. Toisaalta taas eri tahoilla ja huomattavalta osin toisiinsa suuntautuneena on eri ryhmittymissä voittanut alaa käsitys, jonka mukaan politiikassa käytettäviä otteita on syytä koventaa, koska muuten asioita ei saada viedyksi eteenpäin. Kansainvälisellä tasolla tällaista kovennettua käsittelyä on suositeltu varsinkin arabimaita vastaan. Kansallisella tasolla ensisijaisena kohteena ovat olleet erinäiset vasemmistolaiset mielipidesuuntaukset. Mutta samaa näkemystä esiintyy myös suurissa vakiintuneissa puolueissa toisiaan kohtaan.

Kaikki nämä ilmiöt, jotka ovat havaittavissa kaikkialla Länsi-Euroopassa ja Yhdysvalloissa, ovat seurausta siitä negatiivisesta yhteiskuntanäkemyksestä, josta edellä on ollut puhetta. Poliittisten instituutioiden arvovallan vähentyminen on suoraan suhteessa tämän näkemyksen yleistymiseen. Kun kyseiset laitokset ovat vain säädännäisellä pohjalla ilman mitään syvempää perustetta, ja kun ne lisäksi ovat tällaisinkin vain joidenkin ryhmien vallankäytön

tulosta toisia ryhmiä vastaan, ei ole mitään perustetta vakaumukselle, jonka mukaan niitä tulisi arvostaa. Päätöksenteon tehottomuus taas on, kuten edellä on jo todettu, kyseisen negatiivisen yhteiskuntanäkemyksen valossa demokraattisesta päätöksenteosta käsitteellisellä välttämättömyydellä johtuva seuraus. Kaikkien ryhmien ajaessa yhtäaikaaisesti omia etujaan toisten kustannuksella, mikä on kyseisen näkemyksen valossa juuri demokratian olemus, konstrukttiivinen politiikka on mahdotonta. Poliittisten menetelmien koventuminen on kunkin poliittisen ryhmittymän kannalta ainoa järkevä tie, koska mainitun näkemyksen valossa kaikki muut ryhmät kuitenkin menettelevät myös näin.

Käsitykseni on, että olemme lähestymässä vähitellen pistettä, jossa lakipositivismin sisältämän negatiivisen yhteiskuntanäkemyksen mukainen katso-
mus valtiosta ja yhteiskunnasta poliittisen toiminnan perustana ei ole länsimaisissa demokratioissa enää mahdollista. Vaihtoehtoja on tällöin kaksi. Joko luovumme poliittisesta demokratiasta säilyttääksemme kyseisen näkemyksen poliittisena perusnäkökulmaksi. Tällöin päädyimme poliisivaltioon. Poliittisen toimintamme perusteeksi voidaan myös hakea toisenlainen näkemys valtiosta ja yhteiskunnasta. Halukkuutta edellisen vaihtoehdon valitsemiseen ei näytä puuttuvan. Tästä huolimatta olisin kuitenkin taipuvainen puoltamaan jälkimmäistä vaihtoehtoa.

Tämä jälkimmäinen vaihtoehto edellyttää, että palaamme Hobbesin edustamasta negatiivisesta yhteiskuntanäkemyksestä takaisin länsimaiseen traditioon kuuluviin positiivisempiin vaihtoehtoihin, jota edustavat mm. Rousseau ja Grotiuksen yhteiskuntasopimusta koskevat teoriat, ja yritämme kehittää järjestelmäämme tältä pohjalta. Keskeistä tällöin on mieltää valtion ja nimenomaan valtionvallan (poliittisen vallan) ja tämän vallan kohteen, yhteiskunnan välinen suhde toisin kuin lakipositivismissa. Yhteiskunta on asetettava kyseiseen valtaan nähden primaariin asemaan. Toisin sanoen olisi tunnustettava yhteiskunnallisen kanssakäymisen perustuvan tiettyihin välttämättömiin lainalaisuuksiin. Poliittisen vallan tehtävänä on pitää huolta siitä, että yhteiskunta kehittyy näiden välttämättömien lainalaisuuksien pohjalta johdonmukaisesti. Tällä tavalla rakennettua yhteiskuntaa voidaan nimittää rationaaliseksi. Näin ollen voidaan myös sanoa, että poliittisen vallankäytön tehtävänä on rationaalisen yhteiskunnan toteuttaminen. Tällöin kyseinen valta on tämän päämäärän ehdollistamaa valtaa ja valtio itse kyseisen vallankäytön subjektina on tähän tavoitteeseen sidottu.

Kysymys siitä, mikä sitten yhteiskunnallisessa elämässä on välttämätöntä ja lainalaista ja mikä taas satunnaista ja vain sovinnasta, ei ole länsimaisessa poliittisessa demokratiassa kerralla vastattavissa. Eri puolueilla ja muillakin ryhmittymillä on tästä omat käsityksensä ja mainittu demokratia edellyttää tällaisten erilaisten käsitysten olemassaoloa. Tämä ei kuitenkaan lainkaan merkitse sitä, että yllä kuvattu rationaalinen yhteiskunta olisi poliittisen toiminnan tavoitteena mieletön. Välttämätöntä sen sijaan on, että eri poliittisten

ryhmittymien tavoitteet ja ideologiat nähdään oleellisesti toisenlaisessa valossa kuin negatiivisen yhteiskuntanäkemyksen puitteissa. Tämän mukaanhan eri ryhmien poliittiset tavoitteet nähdään suuntautuvan ensi sijassa toisia ryhmiä vastaan, ja poliittiset ideologiat tajutaan vain välineinä näiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Edellä suositellun positiivisen yhteiskuntanäkemyksen valossa kyseiset tavoitteet ovat tulkittavissa kaikki tavoitteiksi, joiden kautta pyritään toteuttamaan viime kädessä edellä mainittua rationaalista yhteiskuntaa, ja poliittiset ideologiat ovat vastaavasti näiden tavoitteiden perusteluja. Tästä aspektista eri tavoitteiden ja ideologioiden vastakohtaisuudet eivät ole yhteensovittamattomia. Pikemminkin asia on niin, että ne kaikki kukin omalla tavallaan kuvastavat adekvaatisti todellisuuden jotain puolta. Ja koska se, mitä kyseiset tavoitteet ja ideologiat kuvastavat (siis yhteiskunnallinen todellisuus) itse on yksi ja yhtenäinen, ovat mainittujen tavoitteiden ja ideologioiden väliset ristiriidat aina viimeisessä katsannossa poistettavissa. Niitä ei voida kuitenkaan poistaa kieltämällä joidenkin tavoitteiden ja ideologioiden arvo toisten hyväksi, vaan tämä voi tapahtua vain siten, että näkökulmaa pyritään laventamaan niin, että eri ryhmien todella oleellisina pitämät tavoitteet ja keskeiseksi havaitsemat näkökohdat voidaan toteuttaa yhtäaikaaisesti. Käsitäkseni on, että vain tällaisen positiivisen yhteiskuntanäkemyksen varaan voidaan kestäväällä tavalla rakentaa länsimaista demokraattista valtiollista järjestystä.

VIITTEET:

¹ Merikoski, *Suomen julkisoikeus pääpiirteittäin I* (1966) ss. 14—15.

² Tällaisia yhteiskuntasopimusta koskevia teorioita esittivät mm. Locke (*Of Civil Government*), Rousseau (*Contrat social*) ja Grotius (Ks. Villey, *Seize Essais de la philosophie du droit*, 1969). Ulkopuolelle rajataan nimenomaan Hobbes, jonka yhteiskuntasopimusta koskeva teoria rakentui oleellisesti toiselle perustalle.

³ Nimenomaan on syytä huomata, että lakipositivistisen ajattelutavan mukaan oikeuden sisällöllinen puoli on täysin sovinnainen. Sen sijaan tämän näkemyksen mukaan oikeudella kaikissa sen ilmenemismuodoissaan on sama välttämätön muoto. Tämä tulee selvästi esille lakipositivismin huomattavimman edustajan, Kelsenin tuotannossa, ks. esim. Kelsen, *Reino Rechtslehre* tai sama, *Der soziologische und juristische Staatsbegriff*.

⁴ Kelsen, *Soziologische und juristische Staatsbegriff*, ss. 86—87.

⁵ Oleellista kyseisille yhteiskuntateorioille oli näkemys, jonka mukaan ihmiset eivät tehneet yhteiskuntasopimusta lopettaakseen keskinäisen anarkkian tilan ja saadakseen turvan toisiaan vastaan, vaan kyseinen sopimus tehtiin tarkoituksella toteuttaa yhteisiä positiivisia intressejä. Näin esim. Rousseau, *Contrat Social*, Kpl. VI. Tällaista yhteiskuntanäkemystä voitaisiin nimittää positiiviseksi.

⁶ Ks. Hobbesista esim. Wieacker, *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit* (1952), ss. 177—179, Friedmann, *Legal Theory* (1967), ss. 120—122, Villey, *Lecons d'histoire de la philosophie du droit* (1962) s. 56 ss.

⁷ Ks. Kelsenin yllä mainittuja teoksia nimenomaan niiltä kohdin, joissa käsitellään demokratiaa. Kyseinen negatiivinen yhteiskunnanäkemus kätkeytyy kyllä jo Kelsenin näkemykseen oikeuden välttämättömästä muodosta. Tämä välttämätön muoto näet itse asiassa rakentuu kahdelle peruskäsitteelle. Ne ovat valta ja vapaus. Nämä ovat Kelsenin näkemyksen mukaan yhteiskunnallisen järjestyksen peruskomponentteja, sen välttämättömiä perusteita. Tässä suhteessa näkemys muistuttaa Hobbesin kantaa. Mitään positiivista sisältöä ei yhteiskunnallisen järjestyksen olemukseen kuulu.